

Na sklonku r. 1928 nastaly některé změny v tisku; zanikla »Tribuna«, když se nepodařilo najít pro ni pevnou základnu finanční, v Brně přestala vycházeti »Stráž socialismu«, orgán soc. dem., v Košicích zanikl orgán strany práce »České Noviny«, i zánik resp. redukce některých mimopražských listů ukazuje, že tisk v republice se koncentruje směrem ku Praze. Ale právě zdravá decentralisace v tisku byla by protivahou proti novinářské vládě Prahy, která někdy jest cítit silně pachem kavárny.

Vánoční a novoroční projevy vyznívaly optimisticky, ač na př. projev místopředsedy nár. dem. strany Síse v »Nár. Listech« zněl velmi skepticky. Pokud jde o vývoj hospodářský, může se tento optimismus opřít o zprávy Čsl. Nár. Banky, které konstatují dobrou konjunkturu, dobrou zaměstnanost, ač jsou hlasy, které pochybují o další stabilitě této hospodářské konjunktury. To bude posléze věcí parlamentu, na který čekají po vánocích v první řadě hospodářské otázky, ale také vnitropolitická situace bude pro majoritní strany těžkým oříškem; je tu otázka náměstka vlády, na jejíž řešení republikánská strana naléhá; je tu konflikt republikánské strany s nár. socialisty, který má své ostří proti dru Benešovi, a který není dosud urovnán. *Stagnace* je slovo, které charakterisuje situaci. V. Gutwirth.

B. ZAHRANIČNÍ.

Schůze v Luganu. — Jihoamerický konflikt. — Kelloggův pakt a lodní osnova v senátu. — Likvidace reparační otázky. — Postavení vlády Poincaréovy. — Anglie ve starostech. — Obrat v jihoslovanské státní krizi.

Prosincová schůze Rady Společnosti národů byla přeložena ze Ženevy dále na jih do Lugana z ohledu na zdraví dvou vynikajících členů, německého ministra Stresemanna a britského Chamberlaina, kteří teprve nedávno překonali těžké choroby. Poněvadž podnebí ženevské jest v zimě velmi nepříjemné, mohla by se tato prakse státi pravidlem. V kruzích přátel Společnosti národů vyvolala však tato vyhlídka jistě znepokojení, poněvadž to vypadá jako by Společnost národů byla zde jen k vůli reprezentantům hlavních velmocí. Také pořad schůze, který nevykazoval žádné významnější otázky a obracel pozornost právě jen k osobní schůzce velmocenských státníků, zesiloval podezření, že jde tu skutečně jen o cosi příležitostného. Jest věcí názoru, jestli někdo spatřuje urážku důstojnosti Společnosti národů v tom, poskytuje-li půdu, na níž se mohou nezávazně, ale pravidelně scházet representanti evropské politiky. Lze soudit naopak, že kdyby Společnost národů nic jiného nevykonala, bylo by to dosti. — Prosincová schůze zabývala se jen otázkami vnitřní rutiny a obvyklou látkou, kterou ji poskytuje věčný *svár polsko-litevský*, a pokud jde o menšiny, *německo-polský* v Horním Slezsku. Proces maďarských optantů v Rumunsku s pořadu zmizel, poněvadž pád liberálního režimu v Bukurešti otevřel cestu příznivějšímu jednání. Litevská obstrukce proti loňskému doporučení Společnosti národů ve věci pohraničního styku překazila jakýkoliv pokrok k normalisaci a Polsko, podporováno Francií, žádá, aby Společnost národů zakročila proti libovůli Valdemarasově konečně s veškerou přísností. Litva byla však už dosud chráněna německou protekcí před jakýmkoli zásahem do jejich suverenních práv, což je ostatně vždycky choulostivá věc i pro mezinárodní organizaci. Tak i tentokráte vyvázla ještě odkladem; možnosti pohraničního styku, který až dosud zůstává úplně přerušen, budou zkoumány *dopravní komisí* samotné Společnosti národů. — Menšinové věci hornoslezské, které samy o sobě nestály by za zmínku, vedly zde málem ke světové aféře, když polský zástupce Zaleski vystoupil s protestem proti soustavným německým pomluvám a žádal, aby Společnost národů se jejich vyřizováním nezdržovala. Tím byl podrážděn ministr *Stresemann* do té míry, že se nechal strhnout k *hlučným projevům odporu*, naprosto neobvyklým na vznešeném fóru ženevském. Předseda Briand měl co dělat, aby vzniklý nepokoj uklidnil. — Tímto intermezzem byly by málem bývaly zničeny všechny příznivé výsledky, k nimž osobní výměna názorů mezi britským, francouzským a německým ministrem vedla. Není pochyby, že osobní oddálení exponentů locarnské

politiky musilo působiti nepříznivě na celý vývoj vzájemného poměru a že také jedině od obnovy přímého styku bylo lze se nadíti nápravy, třebaže subjektivní momenty, zvláště v zahraniční politice, není radno přeceňovat. Byl by to také býval docela nezřízený optimismus, kdybychom byli očekávali, že schůzka luganská přinese rozřešení, těch nesnází, které v posledních měsících se nakupily. Její poslání musilo být daleko skromnější, mohlo zde jíti pouze o *vytlačení různých nedorozumění a nové potvrzení důvěry*, že sporné věci rozřeší se na podkladě úplné rovnosti a se zřetelem k oboustrannému prospěchu. Nedorozumění spočívalo hlavně v tom, že Německo vidělo proti sobě tuhnouti opět starou spojeneckou frontu a domnívalo se, že Anglie chce koupiti francouzskou podporu své loďní politiky proti americké podpoře francouzské politiky ve věci odzbrojení pozemního, čelící proti Německu. Tím by se byla arci vyvinula *situace, vracející poměr tří hlavních velmocí evropských k době předlokarinské*. Chamberlain snažil se po té stránce Stresemanna upokojit, který ostatně mohl již pozorovat, že anglické veřejné mínění naprosto by nesneslo takový boj na dvě strany, který by Anglii musil zavést do velmi choulostivé mezinárodní situace. Briand zas ujistil německého delegáta, že Francie nesleduje v otázce okupační jiné cíle, nežli zajištění reparačního dluhu ve smyslu platných ustanovení smlouvy versailleské. Záleží jen na Německu samém, aby lhůta byla zkrácena. Úřední komuniké, o tomto jednání vydané, může býti také nazváno uspokojivým, neboť konstatuje velmi určitě, že *zástupciúčastněných států přejí si setrvati v dosavadní spolupráci*, od níž si slibují nejlepší výsledky jak pro zájmy svých zemí, tak pro věc světového míru.

Ke konci dostalo se Společnosti národů náhle mimořádného zaměstnání konfliktem, který vypukl mezi jejími dvěma jihoamerickými členy: *Bolivií a Paraguayem*. Článek 21. Covenantu, který uznává kompetenci Monroeovy doktriny, brání sice Společnosti národů ve vykonávání její autority nad kontinentem americkým a zbavuje jí tudíž také odpovědnosti v takových případech, přes to však Rada Společnosti neváhala použití aspoň svého *mravního vlivu* k upokojení obou soupeřů, kteří se již chápali zbraní. Nepatrná pohraniční srážka stala se zde podnětem válečného nebezpečí, které zdálo se velmi vážné, ač, nebo snad právě proto, že tu jde vlastně o spor starý půl století. Delimitace území jihoamerických republik byla při rozlehlosti a nekultivovanosti kontinentu přirozeně provedena jen nedokonale, takže pohraniční spory nemají konce. Ve většině případů daří se vždy urovnati je smírnou cestou pomocí intervence sousedů anebo Spojených států severoamerických. Také tentokráte bylo jisto, že *stanovisko vlády Severoamerické Unie bude zde rozhodující*, nejen pro odpovědnost, plynoucí z Monroeovy doktriny a nejnovější mírové úmluvy, Kelloggova paktu, nýbrž i z toho jednoduchého důvodu, že vláda bolivijská, tvářící se velmi bojovně, jest finančně zcela závislá na bankovním kapitálu Wall Streetu. V podstatě redukovala se tedy otázka míru a války v Jižní Americe na to, zda vláda Coolidgeova bude odhodlána dodati důrazu svému stanovisku, vyjádřenému právě v Kelloggovu paktu. Kdyby se bylo dopustilo válčení mezi Bolivií a Paraguayí, bylo by to způsobilo značný otřes důvěry v mezinárodní závazky tohoto druhu, třeba že šlo také o státy velmi exotické a západní kulturou málo dotčené. Proto také lze nyní považovat za *skutečný úspěch mírových snah*, když spojenému zakročení Společnosti národů a Spojených států severoamerických se podařilo sváříci se republiky od válečných kroků, jež podle některých zpráv byly již zahájeny, odvrátiti.

Senát Spojených států zabývá se právě *ratifikací mezinárodní protiválečné úmluvy*, vyšlé z iniciativy amerického státního tajemníka, resp. samotného presidenta, a současně velkou *loďní osnovou*, která má bitevní loďstvo Spojených států v oboru těžkých křižníků postavit na úroveň loďstva anglického. Prostý rozum musí nutně viděti jistý rozpor v obou těchto tendencích. Je-li zakázáno válčit, k čemu válečné nástroje, k čemu zvláště jejich rozmnožování? Političtí realisté mají v Americe dosti potíží, aby zdravému rozumu jeho námitky vyvrátili. Když celý svět je dosud ozbrojen, nemůže Amerika zůstatí pozadu, chce-li uplatniti v něm své stanovisko, i když to směřuje k míru. Každý ví, že první starostí americké politiky a zejména těch, kteří stojí za vytvořením velkého loďstva, není mír sám o sobě, nýbrž *zajištění amerického obchodu a amerického prestýže v každé mezinárodní konflagraci*.

Pamatují si tam dobře, jak lodi s americkou vlajkou musily si nechat líbit za války světové od obou válčících stran blokádu přístavů, do nichž byly určeny. Tato »nedůstojná« situace nesmí se již opakovat a z toho důvodu nesmí americké loďstvo býti slabší, nežli nejsilnější loďstvo světa. Odtud požadavek parity s loďstvem anglickým a když to se nechce zmenšit, nezbytnost staveb do té výše až bude dosaženo rovnosti. Potom bude druhá strana zajisté ochotnější úroveň snižovat! Tato argumentace zahrnuje vlastně ohromné plýtvání penězi, když se mají stavět drahé lodi jen proto, aby se potom mohly sbourat. Ale Amerika je i na to bohatá dost, a není třeba pochybovati, že veliká většina amerického lidu stojí upřímně za všemi tendencemi pacifistickými, nalézajíc určité uspokojení v představě, že Amerika zde vede a že je určena ke spáse světa. Právě proto není také možno shledávati v projednávání námořního programu něco, co by mařilo účel Kelloggova paktu, nebo dokonce pochybovati o tom, že tento pakt je míněn upřímně a nalezne podporu obou zákonodárných sborů. V senátním výboru omezila se opositice pouze na formulaci určitých výhrad, obdobných těm, které učinily velmoci evropské, ale ani s tím neprošla, a osnova vládní byla přijata v původním znění. Kelloggův pakt byl přijat bezpodmínečně a tak také doporučen senátnímu plenu.

Již na zářijovém kongresu Společnosti národů došlo ke shodě mezi větiteli Německa a jejich dlužníkem v otázce tak zv. revise plánu Dawesova. Vnější podnětem k tomu bylo německé naléhání na konec okupace porýnské, která jest ve smlouvě versailleské uváděna také jako záruka vyřízení německých platů. Říšská vláda popírá sice tuto souvislost, dokazujíc, že dostála všem svým závazkům již provedením odzbrojení a přijetím splátkového programu Dawesova, nemůže se však vymknouti té skutečnosti, že dokud věřitelé sami nejsou uspokojeni, nezruší opatření, v němž vidí svojí zástavu. Proto bylo 16. září usneseno, svolati nový výbor mezinárodních znalců ke studiu otázky, jak reparace definitivně likvidovat, to jest tedy především, jak stanoviti konečnou výši dluhu a za druhé, jak ho komercialisovat, převést na založený obchodní dluh státu, zaznamenaný na světových trzích. Dawesův plán nečelí, jak známo, k ničemu jinému, nežli ku stanovení dočasné platební schopnosti Německa, která není v žádném poměru k sumám, věřitelé původně na náhradu válečných škod požadovaným. Byl to sám správce reparačního dluhu Parker Gilbert, který upozornil včas na nezbytnost z tohoto provisoria vyvážnouti, jakmile se přiblížil okamžik, kdy Německo má přijmouti povinnost platit reparační závazky v plném rozsahu z vlastních prostředků. Až dosud požívalo výhody jistého moratoria a velkých mezinárodních úvěrů, nyní, kdy jeho hospodářská restaurace jest hotova a moratorium končí, je třeba, aby si uvědomilo plnou vlastní odpovědnost a aby mu také bylo umožněno na trvalo a s úplnou bezpečností finančním povinnostem dostáti. Jak patrné, jest v zájmu obou stran, aby se dospělo k nějakému definitivu, třeba za cenu určitých ústupků s obou stran. Věřitelé musí se vzdáti starých ilusí o tom, že »Německo všechno zaplatí«, Německo naproti tomu musí pochopit, že jako stát poražený nevymkne se přijetí líhého podílu na pověstném placení rozbítených oken. Jest přirozeno, že stanoviska obou stran se před zahájením jednání diametrálně rozcházejí, ale jest tu na štěstí třetí vyrovnávací činitel, představovaný právě mezinárodní financí, která má likvidaci umožniti. Znalecký výbor, pokračovatel Dawesova, má přivésti k platnosti tento neutrální a objektivní hlas. Budou to arci zejména znalci američtí, kteří jako politicky naprosto nezúčastnění a při tom kapitálově nejsilnější pronesou rozhodné slovo. Na vládách bude potom arci, aby podle svých svrchovaných práv se rozhodly, zda doporučení odborníků chtějí přijmout nebo sabotovat. V jedenáctém roce míru lze si těžko představit, že by někdo ještě chtěl opakovat zoufalé pokusy prvních let po válce. — Je-li tu však naděje, že finanční řešení bude se díti již podle kategorických předpisů hospodářského rozumu, nelze říci, že by tím bylo již zaručeno úplné obnovení normálních vztahů někdejších válčících států, zejména Francie a Německa. Okupace porýnská nemůže býti zbavena určité politické příchuti, dokud je zde nedůvěra k německé mírové loyaltě. Je marno dovolávat se Locarna, které v očích Francouzů je stále jen torsem, pokud neposkytuje stejnou ochranu jejich spojencům, zejména Polsku, a ponechává v nejistotě osud Rakouska.

Ministerský předseda Poincaré obnovil po listopadové krizi svůj kabinet jen pomocí několika

levicových osobností, aniž se mu podařilo získat znovu důvěru aspoň větší části radikální strany. Jeho postavení nemůže za těch poměrů býti než choulostivé. Na osobní autoritě těžko zakládat koaliční politiku. Každá nová otázka přivádí majoritu do kolísání, i když neběží právě o věci zásadní důležitosti. V poslední době několik *politických skandálů*, zejména aféra velkého finančního listu *Gazette du Franc*, vzbudila mnoho rozruchu v politické veřejnosti a třeba nebylo lze prokázati odpovědnost určitých úředních a politických činitelů, zanechala přec jen mnoho nedůvěry. Ministerský předseda viděl se nucena učiniti *zákonná opatření proti angažování poslanců v obchodním světě*. Na druhé straně snaha po *zvýšení diet členů zákonodárných sborů* byla pocitována právě v této době jako velmi nevhodná a ministerský předseda zasadil se proti ní také veškerým svým vlivem. Nový ministr financí *Chéron* podporoval však zvýšení poslaneckých platů, z čehož by byla málem vznikla vnitřní krise kabinetu. Poincaré ostatně považuje svůj úkol, který si vymezil ryze odborně jen na provedení finanční rekonstrukce a stabilisace, za *skončený* a byl by osobně ochoten odstoupiti. Jen nedostatek jiné osobnosti, která by mohla soustřediti spolehlivější většinu, brání tomu, aby se rozvinula myšlenka na nějakou novou parlamentní kombinaci. V nejbližší době dojde však k velké politické debatě o politice vnitřní a zahraniční, při níž se ukáže, zda vláda jest ještě životaschopna či nikoli.

Anglie octla se na počátku zimy v těžkých starostech jednak pro *onemocnění královo*, jednak pro *skutečnou bídu, která propukla v uhelných revírech*, zamořených trvalou nezaměstnaností. Král Jiří V. stal se pro svou milou a srdečnou povahu velice populární u svého lidu, což se ukázalo zvláště nyní v době zkoušky. Nepatří jistě k panovníkům velkého historického formátu, ale snad právě proto, že je tak *ryze lidský*, stal se blízkým srdcím všech Angličanů, ba i anglicky mluvícím lidem ostatního světa, nepodléhajícího již jeho suverenitě. Zažili jsme podivuhodný zjev, že pozornost nejširší veřejnosti evropské a americké byla upoutána přes všechno politické republikánství ke královskému paláci londýnskému a že nebylo nikoho, kdo by mu nepřál uzdravení. Možno říci, že celé Anglii se opravdu tajil dech touto individuální tragedií a kdyby byl nenastal těsně před vánoce obrát k lepšímu, byl by všechn život o těchto jindy tak rušných svátcích ustrnul. — Ale vedle tohoto smutku padal na Anglii současně stín *kolektivní bíd*y asi čtvrt milionů horníků, kteří již po řadu let jsou živi jen z nuzné podpory v nezaměstnanosti, která sotva stačí na uhájení holého živobytí a tak na prahu asi páté zimy své nedobrovolně zahálky octli se úplně bez prostředků k obnovení domácích zásob. Tento zjev bíd ve velkém, jaká při poměrně vysoké životní míře anglické musí dvojnásob zarážeti, otevřel oči celé Anglii a přinutil vládu i společnost k organizaci velkolepé okamžité pomoci. V Anglii je *duch filantropie* ještě značným spolupracovníkem sociální péče státní. Na pouhou výzvu starostů obcí, postižených středisek a také členů královského domu sešly se rychle statisíce liber šterlinků, jež vláda z veřejných prostředků rozhodla se zdvojnásobovati. Přes to rozsah bíd je takový, že tímto způsobem není možno zjednati než okamžitou úlevu a vládě nezbude, nežli obrátiti se s veškerou pozorností a energií k *novému rozdělení práce*, převedení dělnictva do jiných oblastí a oborů, po případě opatření nové existence v zámořských oblastech. To jest arci úkol velmi obtížný a zdlouhavý, který může ostatně spásu přinést jen mladší generaci, neboť starší horník již těžko se aklimatisuje ve zcela nových poměrech. *Úpadek uhelné těžby britské* je definitivní a nenapravitelný, poněvadž monopolové postavení této výroby ve století devatenáctém bylo novými poměry předstiženo. To však neznamena hospodářskou zkázu Anglie ani její trvalé ohrožení, poněvadž prosperita stěhuje se prostě do jiných oborů rezervy a možnosti této země jsou ještě takové, že jí může kterýkoli jiný stát záviděti.

Jihoslovanská státní krise dostoupila takového stupně, že bylo nutno úchýliti se ke královskému rezu. Ústava vidovdanská, kterou nebylo nikde možno uvést v pravidelný chod, byla zrušena, a poněvadž nesmiřitelnost stran a rozhárané poměry ve státní správě vylučovaly jakékoli další parlamentní dohodování a vyčkávání, instalován v plném rozsahu absolutismus. Král sám, opřen o armádu, přijal výhradní odpovědnost za další osudy státu. Strany uvědomovaly si ostatně svoji neschopnost a volaly již dávno po rozhodnutí s hora, takže převrat jevil se dokonce požadavkem nespokojených Chorvatů.

Král Alexandr má na mysli arci zájem celého národa a především zachování jeho jednoty a síly. Neuchyluje se k mimoparlamentnímu režimu z nedůvěry nebo dokonce nepřátelství k demokracii, nýbrž z nouze, jako k opatření mimořádnému a přechodnému. Úkol je však při podráždění mysli a kmenové rozeštvanosti tak obtížný, že nejprve třeba si připravit půdu přísným zavedením kázně a poctivého pořádku v celém veřejném životě nežli bude možno oktrojovat novou ústavu, s novým rozdělením správních obvodů a novým demokratickým zřízením. Třeba jen přechodný může tedy nynější absolutisticko-vojenský režim potrvati několik let. Evropský parlamentarism zaznamenává zde novou, zavířenou porážku, která by měla býti dobře povšimnutou výstrahou i pro ostatní Evropu. Poměry balkánské jsou ovšem zvláštní, ale obtíže jsou dnes všude stejné. *Demokracie překpkládá dobrou vůli a schopnost spolupráce.* Kde těch se nedostává musí se i nejlepší technický aparát pokazit. Tím spíše pak, kde není takové státní rezervy jakou na Balkáně a zvlášt právě v Jugoslavii představuje král.

Dr. Rudolf Procházka.

Z REVUÍ A ČASOPISŮ. POLITICKÉ STRANY A ÚSTAVA.

V prosincovém čísle *Revue politique et parlementaire* píše André Hauriou, profesor právnické fakulty v Toulouse, o úloze francouzských politických stran v ústavním životě. K této úvaze přivedly jej události z listopadu m. r., kdy Poincaréova vláda podala demisi k vůli nepřítivnému usnesení radikálního sjezdu v Angers.

Existence politických stran je podle Hauriou nutností pro země, jež si svobodně vládnou. Účelem parlamentní soustavy je umožniti vládu straně, která má většinu v zemi a v parlamentě. Taková činnost stran je zcela ústavní. Naproti tomu však se vyskytly poslední dobou ve francouzském politickém životě zjevy, které souvisí méně s literou či duchem ústavy. Není možno říci, že tyto nové projevy činnosti politických stran porušují ústavu. Jest však možno — bez porušení zákonů — vnutiti jim novou orientaci nebo vytvořiti vedle nich nové zvyklosti, jež je doplňují nebo jim odporují.

Hauriou připomíná čtyři události, jimiž politické strany zavedly zvyklosti, jež nepředvíдалy ústavní zákony z r. 1875. Po prvé bylo to v květnu 1924, kdy po volebním vítězství levého kartelu podala Poincaréova vláda demisi a kdy president republiky Millerand nabídl předsednictví vlády Herriotovi. Ten odmítl a Millerand byl nucen odstoupiti. Poněvadž kampaň proti Millerandovi vedly hlavně mimoparlamentní orgány strany, odmítl Herriot ústavní spolupráci jako zástupce politické strany (nikoli parlamentní skupiny) a to bylo v politickém životě novinkou. — Po druhé v říjnu 1925 odstoupila Painlevéova vláda ustoupivši mimoparlamentnímu nátlaku radikálního sjezdu v Nizze, který na návrh Herriotův odsoudil Caillauxovu finanční politiku a vyslovil se pro dávku z kapitálu. — Po třetí byla porušena pravidla parlamentního života, když v lednu 1926 odmítl socialistický sjezd nabídku, aby strana vstoupila do vlády. Theoreticky to sice nebylo proti ústavě, ale prakticky bylo utvoření ministerstva z členů sněmovny učiněně závislým na rozhodnutí mimoparlamentního orgánu strany. — Poslední pak případ mimoparlamentního zakročení strany dal v listopadu m. r. radikální sjezd v Angers. Na návrh Caillauxův vyslovil se sjezd proti Národní Jednotě, postavil se tedy proti účasti čtyř radikálních ministrů ve vládě Národní Jednoty, což tito cítili a podali několik hodin na to Poincaréovi demisi. Poincaré nemohl vládnouti bez účasti radikálních ministrů a podal kolektivní demisi kabinetu, aniž vyčkal, vysloví-li mu parlament nedůvěru.

Hauriou uzavírá z těchto událostí, že dnešní činnost politických stran vytváří zvyklosti, které odporují, ne-li litéře, tedy aspoň duchu ústavních zákonů. Společnou charakteristikou těchto zákroků je, že ve prospěch mimoparlamentních stranických orgánů rozlučují dva pojmy, dosud úzce spojené: vládu a odpovědnost. Ústava praví, že ti, kdo vládnou, mají také odpovědnost. Je to sice jen odpo-